

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

ערש"ק פרשת בשלח תשע"ג שנה ב' גליון דד

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,

ניתן לקבל את העלון במייל chagitben@neto.net.il

הנושא: מעלת רבי יהושע בן לוי

ובעירובין (פ"ג ה"ב) מפני מה מערבים בחצירות. ובבבלי (חולין צא.) למה נקרא שמו גיד הנשה.

הרי שרבי יהושע בן לוי היה חוקר לברר הטעמים והסיבות של כל דין והלכה, והיה דומה בזה לרבי יוסי שמעלתו ש"נימוקו עמו", לכן ראוי הוא שתיפסק הלכה כמותו.

הגמרא בכתובות (ע"ז:) מספרת שיש מחלה הנקראת "בעלי ראתן" מחלה שפוגעת בקרום של המוח, מה שהיום נקראת "דלקת קרום המוח", עד שהגמרא אומרת מכריז רבי יוחנן: "היזהרו מזבובים של בעלי ראתן", הוא מזהיר את האנשים שיזהרו אפילו מהזבובים שנגעו בבעלי ראתן כי כשהם עוברים לאדם אחר, הם עלולים להדביקו בדלקת זו. כמו כן, מזהירה הגמרא אפילו מהרוח שבאה מכיוונם של בעלי ראתן לבל תעביר חיידקים. ומשום כך רבי זירא נמנע מלשבת מול הרוח הבאה מכיוונם של בעלי ראתן. רבי אמי ורב אסי לא היו אוכלים ביצים מתרנגולת שהיתה באותה שכונה שיש בה חולה של בעלי ראתן, ואילו רבי יהושע בן לוי היה מחבק את החולים ולומד עמם תורה. התפלאו תלמידיו איך הוא לא מפחד, לא חושש מהדבקה. השיב להם: "אילת אהבים ויעלת חן" התורה נותנת חן מיוחד על לומדיה, אמר להם: אם חן מעלה על לומדיה אגוני לא מגנא?! אינני חושש כי התורה מגינה ושומרת עלי.

התוס' (עירובין סב: סה:) וכן הר"ן (נדריס מה:) כתבו, שבכל מקום שרבי יהושע בן לוי ורבי יוחנן וריש לקיש נחלקו בהלכה, נקבעה ההלכה כרבי יהושע בן לוי. וצריך להבין במה זכה רבי יהושע בן לוי שתיפסק הלכה כמותו?

ונראה לומר כי מצינו בעירובין (מו:): הלכה כרבי עקיבא מחבירו, ורבי יוסי מחבריו, כרבי מחבירו. וממשיכה הגמרא ומביאה כלל נוסף: רבי מאיר ורבי יהודה – הלכה כרבי יהודה. רבי יהודה ורבי יוסי – הלכה כרבי יוסי, ואין צריך לומר רבי מאיר ורבי יוסי – הלכה כרבי יוסי. ע"כ. והטעם לכך כותב הכס"מ בהלכות מעילה (פרק ה הלכה ו): משום שמצינו בגיטין (ס"ז.) רבי יוסי נימוקו עמו. ולכן מן הראוי לפסוק כמותו.

הנהגה זו מצינו גם אצל רבי יהושע בן לוי שדרכו היתה לפרש טעמים של הראשונים, למשל בירושלמי (ברכות פ"ד ה"א) למה תמיד נקרב לארבע שעות ביום. ושם בה"ג למה נתקנו ח"י ברכות בתפילת העמידה. ובמסכת סוכה (פ"ה ה"א) למה נקרא שמו בית השואבה. כמו כן למה נקרא שמם "אנשי כנסת הגדולה". ובמסכת עבודה זרה (פ"ב ה"ה) הוא מבאר למה אסרו גבינות של עכו"ם. ובמסכת תענית (פ"ד ה"א) למה מוציאים את התיבה עם ספר התורה בתענית לרחוב.

כשהגיע זמנו למות, אמרו למלאך המות לך תעשה את רצונו של רבי יהושע בן לוי. בא מלאך המוות ואומר לו שהוא בא על מנת לקחת את נפשו. "בסדר גמור" ענה לו רבי יהושע בן לוי. "אבל יש לי תנאי. אני רוצה לדעת לאן אני הולך מכאן, ללא זה אני לא מוכן שתיקח אותי".

למלאך מוות לא נותרו הרבה אפשרויות והוא מזמין את רבי יהושע בן לוי לעלות איתו ולהראות לו לאן הוא לוקח אותו מהעולם הזה.

"רגע" אמר רבי יהושע בן לוי, "אני לא מוכן ללכת איתך כשאתה מחזיק את הסכין. אתה תהרוג אותי".

הביא לו מלאך המוות את הסכין. ועלו שניהם לשמים עד שהגיעו למקום מסויים בגן עדן, ופונה מלאך המוות אל רבי יהושע בן לוי ואומר לו: "כאן, מאחורי הגדר נמצא גן עדן, ולכאן אתה תגיע לאחר שתמות".

רבי יהושע בן לוי שמע את זה וקפץ מיד מאחורי החומה, לגן עדן, עם הסכין בידו.

"תחזיר לי את הסכין!" מבקש מלאך המוות, וריב"ל מסרב.

רצה מלאך המוות להוציא את ריב"ל משם, מיד קפץ ריב"ל ונשבע שהוא לא יוצא.

קורא מלאך המוות לקב"ה ומבקש ממנו: "תוציא אותו. הוא נשבע שהוא לא יצא ובתורה כתוב שזה איסור חמור להפר שבועה. אני לא יכול לעבוד ככה!"

אמר הקב"ה: "נסתכל בספר החיים של רבי יהושע בן לוי. אם הוא נשבע פעם בחייו ועבר על שבועתו. גם אנו נכריח אותו לעבור על שבועתו. אבל אם הוא מעולם לא עבר על שבועה אז גם עכשיו הוא יכול להישאר בפנים."

בדקו ולא מצאו אפילו פעם אחת שהוא התחייב על משהו ולא קיים.

החליטו בבית דין של מעלה לעשות פשרה שרבי יהושע בן לוי נשאר בגן העדן בעודו בחיים. והסכין יוחזר למלאך המוות.

וזה מה שמצויין במסכת דרך ארץ זוטא (סוף פ"א): ט" נכנסו בחייהם בג"ע ואלו הן חנוך בן ירד ואליהו ומשיח ואליעזר עבד אברהם וחירם מלך צור ועבד מלך הכושי ויעבץ בנו של רבי יהודה הנשיא ובתיה בת פרעה וסרח בת אשר, ויש אומרים אף ר' יהושע בן לוי.

בספר המעשיות לרבינו ניסים גאון (סימן תשס"א), מובא, שהלך מלאך המוות אצל רבן גמליאל ואמר לו, כך וכך עשה לי רבי יהושע בן לוי. אמר לו רבן גמליאל: יפה עשה לך. ושלח רבן גמליאל את מלאך המוות לריב"ל שיכתוב לו את כל הטובות שיש בגן עדן ומהו העונש שבגיהנם, וכך עשה ריב"ל ושלח לרבן גמליאל ורבן גמליאל רשם את הדברים בספר למען יעמדו ימים רבים.

מכריז אליהו לפני רבי יהושע בן לוי: פנו מקום לבר ליואי! פנו מקום לבר ליואי! יש לדקדק בלשונו של אליהו הנביא אשר במקום לומר "בן לוי" הוא שמנה ואומר: "בר ליואי".

פגשו את רבי שמעון בר יוחאי שהיה יושב על שלש עשרה כיסאות של פז, שואל רשב"י את ריב"ל: כבודו בר ליואי? השיב לו כן. שואל אותו רשב"י: האם נראתה הקשת בימך? אמר ליה: הן. אם כן אי אתה בר ליואי. מסביר רש"י: אין אתה ראוי לכרוז זה שאני שומע, שהקשת אינו אלא אות ברית שלא יחרב העולם ואם יש צדיק גמור בדור אין צריך אות. ממשיכה הגמרא: ולא היא ודאי שלא היתה הקשת בימיו אלא שלא רצה להחזיק טיבותא לנפשי.

לריב"ל היה חבר ושמו רבי חנינא בר פפא, וגם אצלו היה רגיל מלאך המוות. כשהגיע זמנו להיפטר מן העולם, אמרו לו למלאך המוות לך תעשה את רצונו. הלך אליו והתראה לפניו, ביקש רבי חנינא בר פפא, תן לי שלושים יום עד שאחזור על תלמודי דאמרי אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. הסכים מלאך המוות לבקשתו של רבי חנינא בר פפא והמתין לו עוד שלושים יום.

לאחר שלושים יום חזר מלאך המות ובא לקחת אותו, מבקש ממנו רבי חנינא בר פפא תראה לי את מקומי בגן עדן, הסכים ובא להראות לו. ביקש רבי חנינא בר פפא: הב לי סכינך דלמא מבעתת לי באורחא. השיב לו המלאך: אתה רוצה לעשות לי מה שעשה לי חברך? וסירב לתת לו את הסכין. פנה רבי חנינא ואמר: הבא ספר תורה ותבדוק אם יש דבר שכתוב בו ולא קיימתיו. הרי גם אני צדיק ויש לקיים את רצוני ולתת לי את הסכין.

עונה לו מלאך המות: אכן צדיק אתה, אולם אינך בדרגתו של רבי יהושע בן לוי שהיה לומד תורה ומחבק בעלי ראתן.

מסיימת הגמרא, ואפילו הכי כשנפטר רבי חנינא בר פפא היה עמוד של אש מפריד בינו לבין העם. ויש לנו קבלה: דלא מפסיק עמודא דנורא אלא לחד בדרא או לתרין בדרא.

על כל פנים יש לשאול: מדוע אליהו הנביא קרא לריב"ל "בר ליואי" ולא "בן לוי". מדוע שינה את שמו? ועוד יש לשאול: איך אפשר להיכנס עם גוף שהוא חומרי לגן עדן מקום שהוא רוחני?

ונראה לומר, כי האדם נברא עם גוף, כי תפקידו של הגוף לקשר את האדם עם הסביבה, שכן הנשמה היא רוחנית ובלתי נראית ואילו הגוף הגשמי נראה לסביבה, ובשביל לקיים מצוות של בין אדם למקום ניתן לקיים גם על ידי נשמה בלבד, הקב"ה הוא רוחני המצוות רוחניות הן ואין צורך בגוף גשמי כדי לקיימן. כל הצורך בגוף גשמי הוא רק בשביל לקיים מצוות של בין אדם לחבירו. וכאשר האדם משלים את עצמו בבין אדם לחבירו, היינו בחלק הגופני שלו, בזה הוא מזכך את גופו עד שהופך אותו לרוחני לבחינת נשמה.

כמו שמובא בספה"ק אורח לצדיק מהרה"ק מהר"א בנו של הרה"ק הנועם אלימלך זי"ע (פרשת תזריע) שכתב וז"ל: כמו ששמעתי מאבי אדוני מורי ורבי ז"ל שאמר כמה פעמים: הלואי שיהיה לבני אדם נשמה טהורה

מזדככת כמו הגוף שלי. וכל זה גרמה הנשמה בתורתה ובשכל עליון עד שנעשה הגוף מרכבה שלמה לקדושתו יתברך. עכ"ל.

וזאת ניתן להשיג על ידי קיום מצוות של בין אדם לחבירו.

ממילא רבי יהושע בן לוי אשר היה מוסר את נפשו בטיפול באותם בעלי ראתן, אשר אחרים היו חוששים לגופם שמא יחלה וידבק מאותן מחלות, ואילו רבי יהושע בן לוי, הפקיר את גופו, בזה הוא זיכך את גופו עד שהפך אותו לרוחני, וזכה להיכנס בחיים חיותו לגן עדן.

ומעלה זו אומר מלאך המות לרבי חנינא בר פפא, היתה חסרה לך, שאתה אינך ראוי להיכנס חי לגן עדן, כיון שלא התקרבת לאותם חולים בעלי ראתן, ולא הפקרת את גופך עבור חבריך, ממילא גופך לא מספיק מזוכך להיכנס חי לגן עדן.

לכן שינה אליהו הנביא וקרא לו "בר ליואי" שפירושו בן ליווי, שהוא בשונה מכולם זכתה נשמתו שיתלווה אליה גם הגוף, מה שאדם אחר לא זוכה לכך.

וזו גם כוונת רשב"י ששאל האם נראתה הקשת בימך, שכן הקשת עניינה קיום השבועה של הקב"ה שלא יביא עוד מבול לעולם. וכשנראית הקשת סימן הוא שהיה צריך לבוא מבול לעולם ורק מחמת שבועתו של הקב"ה לנח, לא בא המבול. נמצא, כי אצל נח אשר בדורו בא מבול בעולם, כלומר, נח לא הצליח להציל את דורו מן המבול ומדוע? משום שנח היה צדיק לעצמו, ולא דאג לבני דורו. וכלשון הספורנו (סוף פרשת בראשית): "כי אמנם צדיק המשלים עצמו בלבד הוא ראוי שימלט עצמו בלבד, אבל המשלים גם את זולתו הוא ראוי שימלט גם את זולתו". ע"כ.

אולם צדיק אשר דואג ומטיב לזולתו, בודאי שלא תיראה הקשת בימיו. וזהו ששאל רשב"י, האם נראתה הקשת בימך? היינו, אחר שראה שעלה עם גופו לגן עדן, הבין כי זיכך את גופו על ידי שמסר את עצמו

והפקיר את גופו עבור הזולת, ממילא בודאי הוא צדיק הראוי שלא תיראה הקשת בימיו.

הסבר נוסף שניתן להסביר גמרא זו והוא בדרך הפלפול, לכאורה יש להבין מה סברו רב זירא רב אמי ורב אסי שחששו מבעלי ראתן וכי לא ידעו שהתורה מגנא ומצלא.

אלא מצינו בפסחים (ח:), דעל אף ששלוחי מצוה אינן ניזוקין, אולם היכא דשכיח היזקא שאני ולא אמרינן שלוחי מצוה אינן ניזוקין. ולכן גם לגבי בעלי ראתן שהזיקן מצוי, אין לומר תורה מגנא ומצלא.

אולם אם כן חוזרת הקושיה, מה היתה סברתו של רבי יהושע בן לוי שכן סמך שהתורה מגינה ושומרת אף במקום ששכיח היזקא.

אלא, כתב הרה"ק מאוסטראווצא זי"ע בספרו אור תורה (תולדות אות כ"א, מקץ אות ל"א) דהא מילתא דבשכיח היזקא לא אמרינן שלוחי מצוה אינן ניזוקין, אינו דבר שוה לכל ויש חולקים על כך, כי הגמרא בפסחים (שם) מביאה לאחר מכן את דברי איסי בן יהודה וז"ל: דתניא, איסי בן יהודה אומר: כלפי שאמרה תורה, 'ולא יחמוד איש את ארצו' – מלמד שתהא פרתך רועה באפר ואין חיה מזיקתה, תרנגולתך מנקרת באשפה ואין חולדה מזיקתה. והלא דברים קל וחומר, ומה אלו שדרך לזוק – אינן ניזוקין, בני אדם שאין דרכן לזוק – על אחת כמה וכמה. ע"כ. והרי איסי בן יהודה הזכיר בדבריו גם פרה ותרנגולת שדרך לזוק, והו"ל שכיח היזקא ונקטינן דשלוחי מצוה אינן ניזוקין.

וביאר, כי נחלקו במחלוקת אי שכר מצוה בהאי עלמא איכא, וזאת על פי דברי הגמרא (קידושין ט: חולין קמב.), שרבי יעקב סובר ששכר מצוה בהאי עלמא ליכא, משום מעשה: הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות, ועלה לבירה ושלח את האם ונטל את הבנים, ובחזירתו נפל ומת, היכן טובת ימיו של זה? והיכן אריכות ימיו של זה? אלא, למען ייטב לך – לעולם

שכולו טוב ולמען יאריכון ימיד – לעולם שכולו ארוך. ושכר מצוה בהאי עלמא ליכא.

ושואלת על כך הגמרא: והא א"ר אלעזר: שלוחי מצוה אין ניזוקין! התם בהליכתן שאני. והא אמר רבי אלעזר: שלוחי מצוה, אינן ניזוקין לא בהליכתן ולא בחזירתן! סולם רעוע הוה, דקביע היזיקא, וכל היכא דקביע היזיקא לא סמכינן אניסא, דכתיב: "ויאמר שמואל איד אלך ושמע שאול והרגני". ע"כ.

הרי שתירוצה של הגמרא דבשכיח היזקא לא אמרינן שלוחי מצוה אינן ניזוקין, הוא רק אי אמרינן שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, דעל כן בשכיח היזקא לא שייך הא דשלוחי מצוה אין ניזוקין, אבל אי נימא דשכר מצוה גם בהאי עלמא איכא שפיר יפה כח המצוה להגן על האדם שעוסק בשליחות קיומה אפילו היכי דשכיח היזיקא. יעו"ש כל דבריו.

לפי זה יש לומר, כי בזה נחלקו רבי יהושע בן לוי וחבריו, שרבי יהושע בן לוי סבר דאף במקום דשכיח היזקא אמרינן דשלוחי מצוה אינן ניזוקין.

נמצא לפי זה דאי רבי יהושע לוי סבר דאמרינן שלוחי מצוה אינן ניזוקין גם בשכיח היזיקא, סובר הוא דאמרינן שכר מצוה בהאי עלמא איכא.

והנה הטעם דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, משום דקיי"ל (בבא מציעא סה:), אין שכירות משתלמת אלא לבסוף. ואילו רבי יהושע בן לוי דסבר דשכר מצוות בהאי עלמא איכא, משום דסבר ששכירות משתלמת מתחילה ועד סוף. ואם כן יש לומר, כי רק למ"ד אין שכירות משתלמת אלא לבסוף, צריך האדם למות כדי שבזה מתגלה כי סיים את עבודתו וצריך לקבל את שכרו, ולכן רבי יהושע בן לוי שסבר ששכירות משתלמת מתחילה ועד סוף, לא הוצרך למות ונכנס חי לגן עדן.

וזאת כוונת מלאך המות שאמר לרבי חנינא בר פפא שאינו ראוי להיכנס חי לגן עדן כי הוא לא מסר את עצמו לבעלי ראתן, ממילא הוא סבר ששכירות משתלמת אלא לבסוף, ומוכרח הוא למות כדי שיתגלה כי נגמרה עבודתו וראוי הוא לקבל את שכרו.